

Les activitats físiques d'aventura a la natura: un fenomen modern o postmodern?

CORNELIO ÁGUILA SOTO*

Doctor en Educació Física. Professor de l'Àrea d'Educació Física i Esportiva.
Facultat d'Humanitats i Ciències de l'Educació. Universidad de Almería

Correspondència amb autor

* cornelio@ual.es

Resum

Les Activitats Físiques d'Aventura a la Natura aparegudes en les últimes dècades del segle xx, representen un canvi en la pràctica esportiva que es relaciona amb els fonaments culturals de la Postmodernitat. Emoció, flexibilitat, ruptura amb l'esport tradicional, són algunes de les característiques que les situen properes als valors postmoderns. Tanmateix, si examinem el desenvolupament i l'organització d'aquestes pràctiques, especialment quan els seus responsables són empreses de serveis esportius, hi podem trobar nombrosos marcadors estructurals propis de la Modernitat. Per això, en aquest article s'utilitzen les AFAN com a exemple de la tesi de postmodernització d'Inglehart, segons la qual, a les societats occidentals avançades s'està produint un tomb cultural cap al postmodernisme, però això no suposa una ruptura amb els referents estructurals moderns que encara hi perduren.

Paraules clau

Modernitat, Postmodernitat, Activitats Físiques d'Aventura a la Natura.

Abstract

Nature Adventurous Physical Activities: a modern or postmodern phenomenon?

Nature Adventurous Physical Activities (NAPA), which were emerged during the last decades of twenty century, entail a change in sport practice according to the cultural foundation of postmodernity. Emotion, flexibility, breaking of traditional sport practices and so on, are some characteristics which relate NAPA to postmodern values. Nevertheless, if we analyse the organization and implementation of this kind of physical activities we can find many distinctive characteristics of modernity, specially when those are arranged by private sector company. In this paper I show NAPA as an example of Inglehart's thesis about postmodernism. According to Inglehart, in west modern societies is taking place a cultural change toward postmodernism, however, it doesn't mean a complete breaking with structural characteristics of modernity which nowadays still remain.

Key words

Modernity, Postmodernity, Nature Adventurous Physical Activities.

Introducció

Les activitats físiques en el medi natural que avui coneixem com una experiència que se surt de la rutina urbana, en temps passats es trobaven integrades en la forma de vida dels éssers humans. A les societats preindustrials, la natura era l'escenari de la vida quotidiana i moure-s'hi implicava córrer, saltar, muntar a cavall, escalar muntanyes, navegar per rius... i acceptar el risc físic que això suposava (Feixa, 1995). Però el pas de la societat rural a la societat industrial no va fer més que iniciar el camí d'un progressiu allunyament del medi natural. Llavors, quan l'home veu la naturalesa com un espai estrany, n'inicia la colonització gràcies a la tecnologia i la institucionalització de pràctiques al medi natural. A partir d'aquí comença a augmentar la pràctica fisicoesportiva a la natura, amb ac-

tivitats com ara el muntanyisme, l'escalada o l'esquí. La Modernitat, amb el seu esperit racionalitzador, va engolir aquestes pràctiques i les va sumir en estructures burocratitzades, les federacions i els clubs, i en sistemes d'organització i promoció del fet esportiu en el seu vessant competitiu.

A partir dels anys 70 de la passada centúria, apareixen noves modalitats fisicoesportives en el medi natural, que pretenen trencar amb aquesta pràctica rígida i institucionalitzada. Es tracta d'allò que molts autors anomenen "Activitats Físiques d'Aventura a la Natura" (d'ara endavant AFAN), consolidades a les societats avançades en l'última dècada del segle xx i en clara expansió en les albors del nou segle (Olivera, 1995; Olivera i Olivera, 1995a, 1998). Seguint Olivera i Olivera (1995b) accep-

tarem les AFAN com “les activitats físiques de temps lliure que busquen una aventura imaginària, bo i sentint emocions i sensacions hedonistes, fonamentalment individuals, i en relació amb un ambient ecològic o natural” (pàg. 111). En aquest grup hi podem incloure pràctiques d'índole molt diversa, com ara el ràfting, el salt de pont, l'hidrotrineu, el descens de barrancs, el tresc, el surf d'estel, els quads, etc., moltes d'aquestes altament sofisticades i amb una gran implementació tècnica.

Diversos autors han identificat les AFAN com un clar exponent de la Postmodernitat (Feixa, 1995; Martín Horcajo, 2003; Miranda, Lacasa i Muro, 1995; Olivera, 1995; Olivera i Olivera, 1995 a, 1995b; Padiglione, 1995; Rodríguez Díaz, 2003), en tractar-se de pràctiques més flexibles, més plurals, menys racionals, més hedonistes i més emocionants que les activitats esportives pròpies del període modern. Tanmateix, al meu entendre, les AFAN no representen un fenomen exclusivament postmodern, atès que un estudi més detingut de la seva organització i desenvolupament ens pot mostrar la persistència de nombrosos marcadors típicament moderns. Passem a analitzar-ho.

El tomb postmodern en les activitats físiques d'aventura a la natura

Les AFAN s'han expandit en el marc dels nous valors i conceptes culturals i suposen una exaltació de les pràctiques corporals dins del model hedonista, com a alternativa a l'esport praxi i agonístic del model corporal ascètic (Olivera, 1995; Olivera i Olivera, 1995a). Són activitats disposades en un mateix escenari, el medi natural, i en un mateix univers simbòlic: “l'escenari de la naturalesa recuperada, l'univers de les emocions controlades. La natura com a reclam, com a decorat salvatge, la natura exotitzada” (Feixa, 1995, pàg. 37). Aquest conjunt de pràctiques, “pel seu tarannà, naturalesa i oportunitat històrica corresponen a una nova era que s'ha denominat majoritàriament com a Postmodernitat” (Olivera, 1995, pàg. 5). Davant del desencant de la Modernitat, racionalitzada i estructurada, la teoria postmoderna emfatitza la idea d'encant, on l'intercanvi simbòlic no racional apareix com a alternativa a l'intercanvi econòmic racional de la societat capitalista moderna (Baudrillard, 1984, 2002). Els postmoderns ofereixen la possibilitat d'un «reencantament» del món (Ritzer, 2000), i la seducció és una de les millors armes per a aquesta comesa, perquè ofereix el joc i el poder de la il·lusió en lloc de

la claredat i la visibilitat associades a la Modernitat (Baudrillard, 2002).

La seducció a través de la incertesa i el risc és el principal ingredient de les AFAN. Igual com també ho és la recerca d'una experiència emocionant i agradable, una exposició immediata a l'estimulació sensorial i a la pèrdua transitòria de consciència; una exaltació del moment present, una reivindicació de l'individualisme i de la vivència personal subjectiva; i un gaudi de múltiples fragments de pràctiques simulades, convertides en espectacle per als sentits, on preval el significat per sobre del significat.

A més a més, les AFAN són un bon exponent d'un dels conceptes clau de la Postmodernitat, que és la flexibilitat. Rodríguez Díaz (2003), aplica el model teòric de la regulació del capitalisme a la irrupció dels nous esports i assenyala tres fets significatius: la flexibilitat organitzativa, la flexibilitat del producte esportiu i la flexibilitat de la gamma esportiva. En primer lloc, les AFAN apareixen com a reacció a l'estructura racional burocràtica dels esports moderns. En certa manera, són un alliberament dels patrons d'ordenació i planificació, perquè, d'entrada, no hi ha legislació, ni reglaments de pràctiques, ni ens oficials que organitzin i promocienin aquestes activitats (Olivera, 1995). En segon lloc, la flexibilitat del producte permet l'entrada al mercat de nous esports i activitats en el medi natural, a partir de les matisacions de les condicions d'esports d'origen, la incorporació de noves tecnologies o la barreja de diverses modalitats. Així, el panorama de les AFAN és plural i dinàmic, amb canvis continuats i aparicions de noves activitats. Finalment, la flexibilitat de la gamma esportiva permet, dins d'una mateixa activitat, l'adaptació a les condicions del medi o del practicant. D'aquesta manera, les AFAN es troben a l'abast de gairebé tothom, gràcies a una ingent pluralitat i flexibilitat de formes, espais, materials i estètiques.

Per a Feixa (1995), les AFAN componen una autèntica subcultura, molt del grat de la condició postmoderna, que inclou una lògica específica de la pràctica, la determinació d'espais i temps, però també pautes i valors al costat d'un seguit de criteris estètics. Especialment entre la població jove, continua Feixa (1995), aquesta subcultura té el camp adobat per a la seva expansió, gràcies a la convergència entre l'imaginari de les AFAN i l'imaginari de la cultura juvenil: “en ambdós casos, hi ha una exaltació del cos i del risc, de la velocitat i l'excitació, del viure el present tant sí com no” (Feixa, 1995, pàg. 40). Aquestes convergències socials i psicològiques s'estenen cap a

convergències estilístiques, de manera que les AFAN han creat una subcultura d'imatges, usos, costums i vestits característics (Feixa, 1995), que a més a més són adoptats per molts que ni tan sols en són practicants (Santos i Martínez, 2001). Es constitueix així, un nou estil esportiu entre un col·lectiu jove de classe mitjana, amb possibilitats de desplaçament i aficionat a l'aventura i el risc (Ruiz Olabuénaga, 2001).

Els mitjans de comunicació són un dels grans promotors de la subcultura del risc i l'emoció, relacionada amb les AFAN (Carvalho i Riera, 1995). La publicitat utilitza les activitats físicoesportives de risc com a reclam per vendre els seus productes. El món del cinema també ha afavorit l'expansió de les AFAN, ja sigui a través de produccions que tracten sobre aquest tema directament (Límit Vertical, Màxim Risc), o a través de pel·lícules l'argument de les quals no són les activitats de risc, però sí que hi són presents dins l'estil de vida dels protagonistes (XXX, Els Àngels de Charlie, Missió Impossible). Un estil cinematogràfic i publicitari molt d'acord amb les expectatives i els valors de la cultura juvenil que, a més a més, sovint és retornada per la imatge que els mitjans de comunicació atribueixen als joves, amb qualitats relacionades amb el risc i la transgressió, i accions on els personatges gaudeixen del seu temps lliure, del lleure agradable i de l'entreteniment individual (Baca, 1998).

Les AFAN, doncs, representen el tomb cultural cap al postmodernisme. Però a més a més, expressen molts dels significats del lleure sota la perspectiva psicosocial (vegeu Argyle, 1996; Esteve, San Martín i López, 1999; Munné, 1980; San Martín, 1997). És una activitat eminentment agradable i satisfactòria, que el practicant tria lliurement pel simple fet de practicar-la. Durant la realització, la persona experimenta sensacions i emocions que té negades durant la seva vida rutinària, és una font d'evasió del seu món, dels seus problemes i una experiència oposada a les obligacions familiars o laborals. Enfrontar-se a desafiaments afavoreix el desenvolupament personal, implica un grau d'esforç amb un resultat satisfactori que pot millorar l'autoestima i l'autoconcepte (San Martín, 1997). Les AFAN poden ser el que Esteve, San Martín i López (1999) anomenaven "lleure autoimposat" de forma voluntària, que requereix un esforç alt, la superació de reptes i afavoreix el desenvolupament de la personalitat i l'autoconcepte. També poden complir les principals característiques del flow, encunyat per Csikszentmihalyi (1990), un estat de la ment que es produeix quan t'impliques en una activitat que concentra la teva atenció, t'absorbeix i et fa perdre la sensació del

pas del temps. Anàlogament, és un lleure lúdic, autotèlic i alliberador, característiques del lleure humanista (Cuenca, 2000), i la interacció amb el medi ambient i l'activitat física poden afavorir la qualitat de vida (San Martín, 1997) i el retrobament de l'home amb la natura i amb ell mateix (Hultsman, 1995).

En resum, les AFAN, des d'una perspectiva psicosocial es relacionen amb els referents culturals de la Postmodernitat. El relativisme i l'individualisme de la condició postmoderna, la ruptura amb la rigidesa, amb la racionalització i amb la idea d'una cultura unitària s'explicita en un lleure subjectiu, en una experiència vital personalitzada, en exercici de la llibertat amb caràcter autotèlic.

La persistència d'allò que és modern en les activitats físiques d'aventura en la natura

Diferents autors (com ara Giddens, Beck, Lash o Ritzer) anuncien que estem assistint a una radicalització i a una extensió de les condicions modernes, és a dir, estem en una fase d'Alta Modernitat o Modernitat Tardana. Per a Giddens (1993), les característiques de la Modernitat continuen estructurant la nostra vida social, si bé és ara quan s'està reflexionant sobre les seves conseqüències. Les condicions de la nostra societat es projecten sobre totes les activitats dels éssers humans, fins i tot en les situacions més íntimes. Respecte a les AFAN com a forma de lleure, si abans les he analitzades sota l'òptica de la condició postmoderna, certament no s'escapen de la mediació estructural de les condicions modernes.

Wheaton (2000), en el seu estudi sobre les subcultures del surf de vela, defensa que, contràriament als postulats del postmodernisme, la identitat d'aquests joves no està sotmesa a la hiperrealitat, a l'hegemonia dels signes i les experiències simulades, sinó al compromís i altres trets que poden ésser considerats constitutius de la "identitat moderna". Per això, les noves cultures esportives, per a Wheaton, no tenen per què ser considerades com a un fenomen postmodern, atès que l'existència de la cultura del compromís permet el manteniment d'identitats col·lectives, encara que, això sí, adaptades als nous determinants i forces socials.

També pot ésser considerat un fenomen modern el procés d'"esportivització" de les pràctiques físiques d'aventura a la natura (Olivera, 1995). Encara que inicialment apareixen com a contraposició a l'estructura racional burocràtica de la Modernitat, és ben cert que

les noves modalitats s'han incorporat a un sistema organitzatiu de competicions que torna a posar en joc l'esperit agonístic, l'acceptació de normes i la quantificació en forma de classificacions, medalles, estadístiques i rècords.

Però on potser s'observi amb més claredat la introducció de les AFAN dins d'una estructura racional de caire modern, és en el consum de serveis oferts per empreses especialitzades, perquè, en la major part dels casos, és la lògica mercantil la que dona resposta a aquesta demanda (Olivera, 1995). Aquestes empreses es veuen sotmeses gradualment a un major control institucional i legal, tant de l'Estat com de les Comunitats Autònomes, que dicten normes que tenen com a objectius bàsics la protecció del medi ambient, la seguretat dels esportistes i el creixement controlat d'aquestes pràctiques (Camps, Carretero i Perich, 1995). A Andalusia és recent l'aparició d'un decret regulador de les activitats d'aquesta mena en el marc de l'anomenat "turisme actiu": Decret 20/2002, de 28 de gener, de Turisme en el Medi Rural i Turisme Actiu (CTD, 2002). En el desenvolupament, el decret concreta les exigències i requisits que han de complir les empreses de turisme actiu per poder desenvolupar la seva tasca. Aquest exemple ens serveix per veure que la pràctica d'AFAN comença a estar acusadament regulada de forma racional, com altres manifestacions esportives i de la vida en general.

Des del punt de vista econòmic, els serveis esportius a la natura conformen el que Castells (2000) anomena empresa-xarxa. Hi ha diversos nodes connectats amb diferents tipus de responsabilitat fins arribar a l'usuari. Moltes d'aquestes activitats formen part de les ofertes de les agències de viatges, integrades en una nova forma de turisme més actiu. Els desplaçaments al medi natural són responsabilitat de les empreses de transports. La realització de l'activitat corre a càrrec de les empreses de serveis esportius que, en moltes ocasions, subcontracten algunes activitats que no poden cobrir. I l'usuari es converteix en l'últim node d'aquesta xarxa al voltant de les AFAN.

Els professionals d'aquestes empreses han de tenir la titulació corresponent, a més a més d'una adequada qualificació, control del risc i coneixements per tal de poder realitzar una atenció primària davant d'emergències o accidents. El seu treball es troba estructurat i racionalitzat: la recepció dels clients, la supervisió de la vestimenta i del material a utilitzar, la informació als participants del protocol de normes i aspectes tècnics, la descripció de l'activitat, de les accions a realitzar, fins i tot de les

sensacions que poden experimentar i com reaccionar davant les dificultats, la incertesa o la por, el recorregut o espai per on discorrerà l'activitat, etc. Tot això comporta un autèntic manual de procediments que té com a objectiu el control i la previsió del desenvolupament del servei. L'emoció que viuen els participants contrasta amb la monotonia del monitor que realitza cents o milers de descensos de rius, d'ascensions a cims o de vols sense motor, a un nivell de principiant.

Al costat d'això, el medi natural a què s'enfronten els participants, encara que no exempt de risc, es troba semiestructurat i preparat per evitar situacions perilloses. Gràcies a la tecnologia, com afirma Giddens (1993), l'ésser humà ha aconseguit transformar la naturalesa tot configurant determinats "entorns creats". I el medi natural esdevé un escenari artístic ple d'atrezzo (cordes, arnesos, llanxes, taules...) i disseny de vestuari (vestits de neoprè, cascos, aletes...) disposats perquè el client visqui la "pel·lícula" de la seva vida.

El risc és l'ingredient fonamental d'aquests serveis. Però el risc no té un significat únic en el temps i en l'espai, ni tampoc d'una cultura a cap una altra, fins i tot d'una persona a una altra. Així, l'èxit d'aquestes empreses radica en el fet que el client percebi risc, però dins d'un desenvolupament controlat pels professionals, la qual cosa necessita l'adequada adaptació de la dificultat de la pràctica al nivell dels participants (Fullonet, 1995). En aquest sentit, Fuster i Elizalde (1995), afirmen que són les diferències entre el risc objectiu i el risc subjectiu del participant les claus d'aquests serveis. El client pot percebre un risc incalculat, però l'empresa el té contemplat i controlat, perquè ha de mantenir un equilibri correcte i efectiu entre fiabilitat i risc (Sicilia, 1999).

Així doncs, el client, disposat a tenir una experiència extraordinària, a experimentar emocions i sensacions que desconeix, contracta els serveis d'una empresa i s'insereix en un model racional del seu lleure. D'entrada, es posa a les mans de professionals i d'un servei que se sosté gràcies al coneixement i l'habilitat tècnica dels experts. Això constitueix, d'acord amb Giddens (1993) un procés de desancoratge pel qual, una persona inexperta es pot endinsar en un medi social diferent al quotidià i tenir una experiència inhabitual, en un espai i un temps determinat i segons el control que exerceixen terceres persones expertes sobre el desenvolupament de l'activitat. La confiança dipositada en el sistema d'experts es troba arrelada en la seguretat psicològica de les persones en les condicions modernes i pot ser de manera inconscient.

Una vegada en el medi natural, descobrim que tot està preparat tècnicament i organitzativament. La creació d'un entorn massa controlat i "artificial", pot desanimar els més intrèpids. Es qüestiona l'autenticitat del lloc i de l'experiència quan el client vol veure la realitat i el context tal com és habitualment. Els individus desitjosos de tenir una experiència tan real com sigui possible, només obtenen una alta satisfacció si la naturalesa de l'escena i la seva impressió és real o, almenys, si la perceben com a real encara que estigui representada (Cohen, 1979). No obstant això, la majoria dels clients de les empreses de serveis esportius es conformen amb l'autenticitat representada, és a dir, amb una activitat que sembla real, però que es troba controlada des de fora pels experts. En certa manera, aquesta "colonització" del medi pot generar desencant. Per això, les empreses augmenten les seves ofertes amb noves activitats de risc i utilitzen la tècnica per crear un ambient que impressioni el consumidor.

Els serveis d'AFAN es desenvolupen sota un procés racional. Ritzer (1996) actualitza la teoria de Weber en un nou concepte anomenat McDonalització, una forma d'estendre a la vida quotidiana els principals pilars de l'organització lògica-racional: eficiència, calculabilitat, predictibilitat i control. L'organització de les AFAN en les mans de professionals facilita que la persona consumeixi un gran nombre d'activitats en poc temps. La màxima eficiència la trobem en els viatges multiaventura, en què en uns quants dies podem fer ràfting, descens de barrancs, hidrotrineu, tir amb arc... Pel que fa al càlcul, als serveis d'AFAN tot està quantificat, des de l'horari fins al nombre de participants o la durada de l'activitat. Al costat d'això, es posa èmfasi en la quantitat d'activitats que es poden realitzar en un període de temps curt, més que no pas en la qualitat i en la profunditat amb què es coneixen. Respecte a la predictibilitat, la incertesa del medi pot atemptar contra la previsió més exacta. Però és ben cert que el client sap perfectament on anirà i què farà. Es troba protegit dels imprevistos, cosa que augmenta la seva sensació de seguretat. Àdhuc l'estètica del lloc, el protocol d'informació o l'actuació dels monitors poden estar homogeneïtzats, perquè el client no trobi cap sobresalt o molèstia. I què podem dir del control, element primordial dels serveis de les AFAN, on la tecnologia i els coneixements tècnics són transcendents? Així doncs, les AFAN i en general els serveis esportius, com més va més s'estan integrant en un sistema de direcció i planificació estratègica que controla la presa de decisions empresarials. Tot plegat va adreçat a assolir

una major qualitat del servei, representada per la satisfacció del client en tot el procés, des de la contractació fins a l'execució.

Seguint la perspectiva de Bourdieu (1988), les AFAN constitueixen un subcamp dins del lleure, esdevingut un mercat d'interessos específics, tant econòmics (per la relació mercantil establerta entre empresa i client), com culturals (coneixements), socials (relacions) o simbòlics (estatus). Es constitueix un mercat perquè existeixen els productors dels béns (empreses esportives), els consumidors i els mitjancers (agències de viatges). En un mercat en el qual el producte és a les mans d'experts s'accentua el distanciament entre professional i aficionat (convertit en un consumidor-espectador en certa manera, passiu, perquè el grau d'implicació i compromís amb l'activitat és pràcticament inexistent) i s'allunyen de la naturalesa original de la pràctica, accessible només per als professionals.

Així doncs, les AFAN, que se'ns prometien com a opcions per a la llibertat i per a la vivència personal excepcional, es poden convertir en un producte ideal per al consum. Un consum en el qual la persuasió és l'arma primordial i una força de dominació subtil (De Pablos, 2001). Per això, la promoció i la publicitat d'aquests serveis recorre a discursos turístics barrejats amb discursos naturalistes (Feixa, 1995). El reclam és la natura i l'emoció, però s'utilitzen referències a la interacció amb el medi i al foment de valors ecològics. Hi ha una construcció simbòlica d'aquesta mena d'esports que implica un conjunt de representacions i valors culturals que hi van associats (De Pablos, 2001). Així, qualsevol persona d'arreu del món pot ser la destinatària de la publicitat i convertir-se en un practicant d'AFAN, perquè recorren a valors universals (emoció, presentisme, respecte al medi ambient...), per sobre de valors i gustos locals.

Fet i fet, les experiències de lleure en el medi natural i, particularment, les AFAN poden perdre gran part de la seva naturalesa original, quan la persona s'hi introdueix a través de serveis professionalitzats. Els practicants es poden convertir en consumidors passius, no compromesos, no implicats, amb un coneixement i una experiència superficial, efímera, desenvolupada de forma racional, planificada i controlada pels sistemes d'experts.

Conclusions

Des de la segona meitat del segle passat, les societats occidentals més avançades han experimentat moments de transformacions ràpides i profundes que configuren un

nou ordre social. Tanmateix, alguns autors situen aquest canvi com el final de la Modernitat (Lyotard, 2000; Vattimo, 2000), mentre que d'altres consideren que el projecte modern encara no s'ha completat (Habermas, 1998), atès que la nostra és una societat posttradicional en la qual la Modernitat és d'índole reflexiva (Giddens, 1993) i fins i tot més radical i incisiva en la vida quotidiana (Ritzer, 1996). En el primer dels casos, la cultura postmoderna critica les grans ideologies, l'autoritat de la ciència i la raó, i els valors tradicionals (Lyotard, 2000; Vattimo, 2000). El rebuig de les grans narratives suposa que les tradicionals estructures i categories modernistes cada cop són menys rellevants en la vida social. En el segon dels casos, els autors que defensen una Modernitat Reflexiva, advoquen per mantenir la perspectiva moderna en l'anàlisi de les nostres societats, vist que se'n mantenen molts dels elements estructurals. Segons la meua opinió, totes dues tesis són compatibles per tal com, d'acord amb Inglehart (1998), entenc la Postmodernitat com un procés gradual de canvi cultural cap a nous valors que prioritzen la qualitat de vida i la realització personal, però sense que es produeixi una ruptura amb les condicions estructurals de la Modernitat.

L'anàlisi exposada aquí sobre les AFAN, pot ser una mostra de la tesi de la postmodernització d'Inglehart (1998). D'una banda, el lleure contemporani en general, i les AFAN en particular, es perceben com a un exercici de llibertat, autonomia i realització personal, valors propis de la Postmodernitat; però d'una altra, les estructures socials continuen tenint un pes determinant en el seu desenvolupament, especialment les del camp econòmic i mercantil.

Ben segur que les activitats físiques en el medi natural són una oportunitat per al lleure humanístic, per al desenvolupament i la realització personal, per al creixement i la millora de l'autoconcepte, per a integrar el medi natural en una filosofia de vida. Això és així quan l'individu és el protagonista de la seva pròpia acció, hi participa activament, expressa un compromís i exerceix la seva llibertat en la presa de decisions. Poca cosa trobem, però, d'aquest vell esperit aventurer quan les realitzem a través de serveis professionalitzats. El medi natural ha estat colonitzat, estructurat i les incursions solen ser-hi en grup a través d'empreses especialitzades. És una nova forma de consum de masses. És un procés estructurat, tan rígid com altres experiències de la vida, encara que l'emoció i la sensació de risc siguin ingredients suficients per a una experiència satisfactòria. Però és un lleure dirigit i controlat per

d'altres. Així doncs, i ampliant aquesta reflexió sobre les AFAN a tot el camp del lleure, el lleure contemporani, té elements de continuïtat amb l'ordre modern i elements de ruptura. El lleure actual constitueix un clar exemple de la dinàmica sociocultural de les societats avançades, en contínua tensió entre l'autonomia, la llibertat, la subjectivitat i la racionalitat, el control i el mercantilisme.

Referències

- Argyle, M. (1996). *The social psychology of Leisure*. New York: Penguin Books.
- Baca, V. (1998). *Imágenes de los jóvenes en los medios de comunicación de masas*. Madrid: INJUVE.
- Baudrillard, J. (1984). *Cultura y simulacro*. Barcelona: Kairós.
- (2002). *Contraseñas*. Barcelona: Anagrama.
- Bourdieu, P. (1988). *La distinción. Criterios y bases sociales del gusto*. Madrid: Taurus.
- Camps, A.; Carretero, J. L. i Perich, M. J. (1995). Aspectes normatius que incideixen en les activitats físico-esportives a la natura. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 44-52.
- Carvalho, S. i Riera, A. (1995). Els mitjans de comunicació social, la formació del professional i les activitats físiques d'aventura a la natura: una aproximació. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 70-75.
- Castells, M. (2000). *La era de la información. Vol 1. La sociedad Red*. Madrid: Alianza.
- Cohen, E. (1979). Rethinking the sociology of tourism. *Annals of Tourism Research*, (2), 18-35.
- CTD-Consejería de Turismo y Deporte Junta de Andalucía (2002). Decreto 20/2002 de 29 de enero, de Turismo en el Medio Rural y Turismo Activo. *BOJA N° 14*: 1646-1657.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper & Row.
- Cuenca, M. (2000). *Ocio humanístico. Dimensiones y manifestaciones actuales del ocio*. Bilbao: Universidad de Deusto.
- De Pablos, J. C. (2001). El deporte como objeto de consumo. A M. Latiesa, P. Martos i J. L. Paniza (comps.), *Deporte y cambio social en el umbral del siglo XXI. Volumen II* (pàgs. 125-138). Madrid: Esteban Sanz.
- Esteve, R.; San Martín, J. i López, A. E. (1999). Grasping the meaning of leisure: developing a self-report measurement toll. *Leisure Studies*, (18), 79-91.
- Feixa, C. (1995). L'aventura imaginària. Una visió antropològica de les activitats físiques d'aventura en la natura. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 36-43.
- Fullonet, F. (1995). Proposta de classificació de les activitats esportives en el medi natural. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 124-129.
- Fuster, J. i Elizalde, B. (1995). Risc i activitats físiques en el medi natural: un enfoc multidimensional. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 94-107.
- Giddens, A. (1993). *Consecuencias de la modernidad*. Madrid: Alianza.
- Habermas, J. (1998). La modernidad, un proyecto incompleto. En Foster (ed). *La Posmodernidad* (pàgs. 19-36). Barcelona: Kairós.
- Inglehart, R. (1998). *Modernización y posmodernización. El cambio cultural, económico y político en 43 sociedades*. Madrid: CIS.
- Lyotard, J. F. (2000). *La condición posmoderna*. Madrid: Cátedra.

- Martín Horcajo, M. (2003). El deporte en las sociedades postmodernas. A M. J. Mosquera, V. Gambau, R. Sánchez i X. Pujadas (comps.). *Deporte y Postmodernidad* (pàgs. 25-47). Madrid: Esteban Sanz.
- Miranda, J.; Lacasa, E. i Muro, I. (1995). Activitats físiques a la natura: un objectiu a investigar. Dimensions científiques. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 53-69.
- Miranda, J.; Olivera, J. i Mora, A. (1995). Anàlisi de l'àmbit empresarial i de la difusió sòcio-cultural de les activitats d'aventura a la natura. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 130-136.
- Munné, F. (1980). *Psicosociología del tiempo libre. Un enfoque crítico*. México: Trillas.
- Olivera, J. (1995). Les activitats físiques d'aventura a la natura: anàlisi sòcio-cultural. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 5-8.
- Olivera, J. i Olivera, A. (1995a). La crisis de la modernitat i l'adveniment de la posmodernitat: l'esport y les pràctiques físiques alternatives en el temps d'oci actiu. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 10-29.
- (1995b). Proposta d'una classificació taxonòmica de les activitats físiques d'aventura a la natura. Marc conceptual i anàlisi dels criteris escollits. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 108-123.
- (1998). Anàlisi de la demanda potencial de les activitats físiques d'aventura a la natura en la ciutat de Barcelona. *Apunts. Educació Física i Esports*, (52), 92-102.
- Padiglione, V. (1995). Diversitat i pluralitat en l'escenari esportiu. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 30-35.
- Ritzer, G. (1996). *La McDonalitzación de la sociedad. Un análisis de la racionalización en la vida cotidiana*. Barcelona: Ariel.
- (2000). *El encanto de un mundo desencantado. Revolución en los medios de consumo*. Barcelona: Ariel.
- Rodríguez Díaz, A. (2003). Modernidad y postdeportes. A M. J. Mosquera, V. Gambau, Sánchez R. i X. Pujadas (comps.), *Deporte y Postmodernidad* (pàgs. 155-162). Madrid: Esteban Sanz.
- Ruiz Olabuénaga, J. I. (2001). Sociedad y deporte. Reestructuración y consecuencias deportivas. A M. Latiesa, P. Martos i J.L. Paniza (comps.), *Deporte y cambio social en el umbral del siglo XXI. Volumen II* (pàgs. 18-39). Madrid: Esteban Sanz.
- San Martín, J. E. (1997). *Psicosociología del ocio y el tiempo libre*. Málaga: Aljibe.
- Santos, M. L. i Martínez, L. F. (2001). Deportes de aventura vs actividades en el medio natural. A M. Latiesa, P. Martos i J.L. Paniza (comps.), *Deporte y cambio social en el umbral del siglo XXI. Volumen* (pàgs. 519-527). Madrid: Esteban Sanz.
- Sicilia, A. (1999). Las actividades físicas en la naturaleza en las sociedades occidentales de final de siglo. *Lecturas: Educación Física y Deportes*. 14. Revista digital www.efdeportes.com [consulta 15/6/2003]
- Vattimo, G. (2000). *El fin de la modernidad. Nihilismo y hermenéutica en la cultura posmoderna*. Barcelona: Gedisa.
- Wheapon, B. (2000). "Just do it": consumption, commitment, and identity in the windsurfing subculture. *Sociology of Sport Journal*, (17), 254-274.